

แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ (การจับลื้อ) ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

THE RESTORATION OF THAI LUE THE ETHNIC MUSIC CULTURE, (KUB LUE)
SAMOENG TAI SUB-DISTRICT, SAMOENG DISTRICT, CHAING MAI PROVINCE

พรสวรรค์ จันทะวงศ์

แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ (การขับลื้อ) ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

THE RESTORATION OF THAI LUE THE ETHNIC MUSIC CULTURE, (KUB LUE)
SAMOENG TAI SUB-DISTRICT, SAMOENG DISTRICT, CHANG MAI PROVINCE

พรสวรรค์ จันทะวงศ์

Pornsawan Chantawong

อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Assistant Professor Instructor, Department of Music,

Performing Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

(Received : January 25, 2019 ; Revised : April 01, 2019 ; Accepted : April 30, 2019)

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรีและแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจากเอกสารแบบสอบถามจำนวน 100 ชุด การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน การสนทนากลุ่ม 3 ครั้ง เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมดนตรี (ขับลื้อ) กำลังจะสูญหายมีสาเหตุมาจากการครอบงำของวัฒนธรรมข้ามชาติ เมื่อพิจารณารายด้าน มีด้านที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การยึดถือวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน ทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย รองลงมาคือ 2) การยอมรับวัฒนธรรมบริโภคนิยม 3) การแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย ซึ่งคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทลื้อ เสนอแนะว่า ควรดำเนินการฟื้นฟู 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ 2) ด้านการรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) ด้านการเพิ่มขีดสมรรถนะของนักดนตรี นักร้องและนักแสดง และ 4) ด้านการยกระดับความร่วมมือกันของคนไทลื้อทุกคน

คำสำคัญ: การฟื้นฟู วัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This research aimed to study the situation and the ways of restoration of Thai Lue ethnic music culture in Ban Mae Sab, Samoeng District, Chiang Mai Province. Research data was obtained by documents and 100 interviews questionnaires, interviewing 10 key informants, and 3 times focus group. The results were presented as descriptive data following the research objectives.

It was found that music culture (Lue singing) is disappearing due to domination of cross-national culture. The rank of three related aspects of this problems were 1) no boarder of digital world in the globalisation, followed by 2) acceptance of consumer culture and 3) wide spread of western culture. Thai Lue ethnic culture restoration committee suggested that there were four aspects of rehabilitation should be undertaken: 1) the adding value of the Thai Lue music culture 2) the preservation of cultural tourism 3) the enhancement of the performance of musicians, singers and actors and 4) the improvement of cooperation of all Lue people.

Keywords: The restoration, Thai Lue the ethnic music culture, Samoeng Tai sub-district, Samoeng district, Chaing Mai province

บทนำ

ชาวไทลื้อเป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในมณฑลยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน มีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์สืบเนื่องยาวนานกับประเทศไทย นับตั้งแต่อาณาจักรสิบสองพันนา (ปันนา) อาณาจักรล้านนาจนถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้ากาวิละ (เจ้าเจ็ดตน) ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ได้มีนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” มีการกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองต่างๆ ให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ของตนเพื่อเป็นกำลังสร้างบ้านแปงเมือง และในยุคต่อมาชาวไทลื้อมีการอพยพย้ายถิ่นลงมาตามลำน้ำโขงตอนกลาง ตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอาศัยอยู่ในที่ราบริมสองฝั่งแม่น้ำโขง เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมงในเขตติดต่อกัน 5 ประเทศ ได้แก่ พม่า เวียดนาม ลาว กัมพูชา และไทย อาจกล่าวได้ว่า ต้นตระกูลไทยของชนภาคเหนือมากกว่าครึ่งหนึ่ง หรือคิดเป็นจำนวนประชากรประมาณหนึ่งล้านคน จะมีสายเลือดเป็นชาวไทลื้อ เราจึงพบว่า ชาวไทลื้อมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ 7 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ พะเยา น่าน ลำพูน และลำปาง (เจีย แยน จอง, 2498)

การขับลื้อเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เนื่องจากดนตรีสามารถบอกเล่าและแสดงความเป็นตัวตนของชาติพันธุ์ไทลื้อได้อย่างชัดเจน ในเวลาเดียวกันยังสามารถสื่อสารเนื้อหาสาระสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเชื่อในคตินิยมที่แอบอิงอยู่กับวิถีพุทธและผี เช่น การเกรงกลัวต่อบาปกรรม และการเคารพยำเกรงต่อผีบรรพบุรุษ การยอมรับนับถือผู้อาวุโส การช่วยเหลือผู้อ่อนแอกว่า การยึดถือในแนวคิดเรื่องการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ดังนั้นรูปแบบการแสดงขับร้องและบรรเลงจึงถูกสร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมให้กลุ่มคนยึดถือเป็นบรรทัดฐาน (Norm) ในการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกัน และผลิตซ้ำเพื่อถ่ายทอดกระแสการปรับตัว (Adaptation) จากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน เพื่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนรักชาติและแผ่นดิน ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญเหล่านี้ จะต้องเกิดขึ้นจากการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ และรู้สึกหวงแหนวัฒนธรรมดนตรีของตนเอง ส่งผลให้เกิดแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีที่เริ่มก่อตัวหรือการระเบิดจากข้างใน (จากชุมชนไทลื้อ หมู่บ้านแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่) แพร่กระจายวัฒนธรรมดนตรีไปสู่หมู่บ้านข้างเคียงและสังคมเมืองหลัก เพื่อเชื้อเชิญให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหมู่บ้านแม่สาบอย่างยั่งยืน (ชาญชัย จีวรวัฒนกิจ, 2529)

จากการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญโดยการลงพื้นที่คัดเลือกเพื่อสำรวจข้อมูลทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมดนตรีมีอยู่จริงในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทลื้อ และได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) ในลักษณะการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration) ได้แก่ การนำไปใช้ประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทลื้อ ปรากฏให้เห็นในบริบทของการยอมรับนับถือศาสนาพุทธในสังคมระดับหมู่บ้าน และการนับถือผีในระดับครอบครัว เช่น การจัดดนตรีเฉลิมฉลองในงานแห่เทียนเข้าพรรษา งานสงกรานต์ไทลื้อ ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัต) การจัดดนตรีในงานบวชลูกแก้ว การจัดดนตรีในงานแต่ง และการจัดดนตรีในการไหว้ผีบรรพบุรุษ เช่น ผีเจ้าเมือง ผีครู ผีเรือน ผีเตาไฟ ผีกะ ผีท่า (คือผีไม่มีญาติ) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อได้แทรกซึมทั่วไปในสังคมของหมู่บ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ จากสภาพวัฒนธรรมดนตรีที่ได้เติบโตก้าวไปพร้อมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงมายาวนานมากกว่า 400 ปี วันนี้จึงพบว่า วัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อมีความเสี่ยง (Risk) ที่จะล่มสลาย เนื่องจากค่านิยมทันสมัยและทางเลือกสาธารณะ (Public choice) ของคนรุ่นใหม่ที่ถูกครอบงำจากอารยธรรมตะวันตก เมื่อพิจารณาปัจจัยส่งเสริมด้านอรรถประโยชน์ของวัฒนธรรมดนตรีในระดับปัจเจกบุคคล พบว่า ดนตรีเป็นเครื่องปลอบประโลมใจในยามทุกข์ ดนตรีสร้างความสุขและรอยยิ้ม ดนตรีสร้างความสนุกสนานและรื่นเริง ดนตรีสามารถบำบัดโรคได้ ดนตรีสามารถสร้างความสามัคคี บทเพลงจึงเป็นผลผลิตจากความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ (Need assessments) โดยดนตรีเข้าไปมีบทบาทสร้างความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทำให้นักดนตรี นักร้องและผู้ฟังได้เรียนรู้ความรู้สึกที่มีต่อบทเพลง สามารถบรรยายความรู้สึกพึงพอใจ สามารถนำเสนอบทเพลงที่ชื่นชอบได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะในการประเมินคุณภาพของการแสดง รอบรู้เรื่องที่มาและความสัมพันธ์ของดนตรีแต่ละยุคสมัย สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการยอมรับเข้าใจบทบาทของดนตรีที่สะท้อนแนวคิดและค่านิยมของคนในสังคม เข้าใจสถานะทางสังคมของนักดนตรี สามารถสร้างแนวทางและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ

ผู้วิจัยเกิดความคาดหวังว่า ถ้าผลงานวิจัยสามารถพิสูจน์ทราบได้ว่า ประชากรไทลื้อส่วนใหญ่สามารถบรรยายความรู้สึกและวางแผนที่มีต่อวัฒนธรรมดนตรี ยินดีให้ออกาสนักขับลื้อได้ทำหน้าที่รับใช้ขับลื้อในงานพิธีต่างๆ นักดนตรีหมั่นฝึกซ้อมเทคนิคดนตรี รู้จักวิธีใช้และบำรุงรักษาเครื่องดนตรีอย่างระมัดระวังด้วยความรับผิดชอบ คนไทลื้อสามารถอภิปรายคุณลักษณะเด่นที่ทำให้การขับลื้อได้รับการยอมรับและมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมฟื้นฟูบำรุงรักษาวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลาน มีผู้สนใจ (Fan club) และติดตามผลงานแสดงขับลื้อเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชาวไทลื้อส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการแสดงพลังเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อจะส่งผลให้วัฒนธรรมดนตรีมีความมั่นคงและยั่งยืน

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมองเห็นจุดอ่อนบางประการของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ คือ ปัจจุบันนี้ระดับความนิยมในการรับฟังการขับลื้อลดลงอย่างมากและลดลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งวิธีการขับลื้อเป็นสำเนียงภาษาท้องถิ่น ความไพเราะ ความสุข ความประทับใจเมื่อได้เสพเสียงเพลงและการบรรเลงดนตรีประกอบการขับลื้อ ผู้ฟังสามารถรับรู้อารมณ์เพลงเกิดความนิยมชมชอบ และเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้งได้เฉพาะกลุ่มคนในสังคมวัฒนธรรมล้านนาเท่านั้น ดนตรีไทลื้อยังไม่สามารถเผยแพร่ หรือสร้างความนิยมได้อย่างกว้างขวางเสมือนศิลปะพื้นบ้านของภูมิภาคอื่นๆ จึงมีโอกาสดนตรีไทลื้อจะสูญหายไปกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตก การยึดถือวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่หันหลังให้ความพอเพียง การยอมรับงานต่อกระแสวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดนโดยสิ้นเชิง และปราศจากการต่อต้านใดๆ ทั้งสิ้น

จากข้อสงสัยในสภาพปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและความสำคัญของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งในด้านสังคมนิยมเชิงสุนทรียศาสตร์ และวัตถุนิยมเชิงพาณิชย์ นักดนตรีวิทยา (Musicology) และนักดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ที่อยู่นอกอิทธิพลครอบงำ (Dominate) ของดนตรีตะวันตก มุ่งศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ และหาหนทางยกระดับความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดนตรี ประกอบกับความสำคัญและความน่าสนใจของจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะที่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ มีพื้นที่ประมาณ 20,107 ตารางกิโลเมตร มีเขตเมืองใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศไทยรองจากกรุงเทพมหานคร มีประชากร 1,746,840 คน เป็นอันดับห้าของประเทศไทย ในจำนวนนี้เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชานเมือง 960,906 คน อาณาเขตจังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉานของเมียนมา แบ่งการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ โดยมีอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของจังหวัด

เมื่อปี พ.ศ.2552 มีการจัดตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอลำดับที่ 25 ของจังหวัด และลำดับที่ 878 ของประเทศ ซึ่งเป็นอำเภอล่าสุดของไทย จังหวัดเชียงใหม่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาแต่โบราณ มี “คำเมือง” เป็นภาษาท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรม และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงภูมิทัศน์ วัฒนธรรมจำนวนมาก ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มวางตัวเป็นนครสร้างสรรค์ (Creative city) และได้รับการประกาศเป็นเมืองสร้างสรรค์ของโลกทางด้านหัตถกรรมและศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีวัฒนธรรมดนตรีชนเผ่าที่หลากหลาย เป็นเมืองมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก และเป็นศูนย์กลางด้านดาราศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นที่ตั้งของหอดูดาวแห่งชาติ และอุทยานดาราศาสตร์แห่งชาติ (บำรุง บุญปัญญา, 2550)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาว่า แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาเพื่อประเมินสภาพที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทลื้อ โดยตรวจทานจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ประเพณีความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย ประเพณีภาษา และประเพณีการต้อนรับ การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาเพื่อสังเคราะห์แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีโดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ศิลปิน นักดนตรี หมอขับ ผู้แต่งเพลง และผู้มีประสบการณ์ร่วมทางด้านดนตรีด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล และการจัดการสนทนากลุ่ม และใช้ผลการวิจัยเชิงปริมาณนำมาอภิปรายสนับสนุนความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรี ซึ่งเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เนื่องจากสภาพความหลากหลายของวัฒนธรรมและประเพณีไม่อาจล่วงพ้นไปจากกฎธรรมชาติวัฒนธรรมบางอย่างยังคงถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ความศรัทธาและความเชื่อบางอย่างได้สูญหายไปจากสังคมแล้ว ดังนั้นสภาพสังคมยุคโลกไร้พรมแดนนี้คนไทลื้อต้องตระหนักรู้ว่าวัฒนธรรมไทลื้อกำลังถูกไล่ล่า เพราะการเผยแพร่วัฒนธรรมของต่างชาติเป็นไปอย่างรวดเร็วจึงมีความน่าเป็นห่วงอย่างมาก ชาวไทลื้อควรที่จะต้องยึดมั่นในวิถีชีวิต และประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น จึงจะทำให้วัฒนธรรมไทลื้อสามารถดำรงอยู่คู่ล้านนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรี และแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาบริบททางวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทลื้อ และแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ (การขับลื้อ)

1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัย เป็นพื้นที่เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไทลื้อ คือ บ้านแม่สาบ หมู่ที่ 1 มีราษฎรสัญชาติไทย เชื้อชาติไทลื้อ

1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ราษฎรสัญชาติไทย เชื้อชาติไทลื้อ มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในบ้านแม่สาบ หมู่ที่ 1 จำนวน 344 หลังคาเรือน รวมประชากรทั้งสิ้น 911 คน จำแนกเป็น เพศชาย 437 คน เพศหญิง 474 คน จำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม (เทศบาลตำบลสะเมิงใต้, 2560)

1) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เป็นชาวไทลื้อ อายุระหว่าง 20-80 ปี จากหลักฐานทะเบียนราษฎรของสำนักปลัดเทศบาลตำบลสะเมิงใต้ระบุว่า ประชากรกลุ่มนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 484 คน

2) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพจะสืบหาความจริงจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จำนวน 10 คน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ ไทลื้อ (การขับลื้อ) ที่กำลังจะสูญหายไป และแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research)

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดให้แนวทางการฟื้นฟู ประกอบด้วย ตัวชี้วัดแบบแผนความเจริญของงานวัฒนธรรมดนตรีที่เป็นเลิศ จำนวน 11 ตัว มีความสัมพันธ์ทางตรงเชิงบวก หรือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ ตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีทำหน้าที่บริหารและจัดการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีตามหลักธรรมาภิบาล การยกระดับคุณภาพชีวิตของนักร้องและนักดนตรี เป็นต้น ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวร จำเป็นต้องอาศัยความมีเสถียรภาพของประเพณีไทลื้อ 4 ด้าน ได้แก่ ประเพณีความเชื่อ การแต่งกาย ภาษา และประเพณีการต้อนรับ ดังนั้นกลยุทธ์หรือพันธกิจสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมและประเพณีชาติพันธุ์ไทลื้อเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางตามวิสัยทัศน์ “พลิกโฉมวัฒนธรรมดนตรี รักษาประเพณีพื้นบ้านสืบสานวิถี อยู่ดี กินหวาน ประสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืน” คณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อต้องทำหน้าที่ฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี 4 พันธกิจ ได้แก่

- 1) การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ
- 2) การรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 3) การเพิ่มขีดสมรรถนะของนักดนตรีและนักร้อง
- 4) การยกระดับความร่วมมือกันของคนไทลื้อทุกคน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกได้ 3 แบบ ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) การจัดสนทนากลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามจำนวน 100 ชุด เพื่อศึกษาวิจัยความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง (Stakeholder) กับเรื่องวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นผู้ตอบแบบประเมินความคิดเห็นต่อสาเหตุปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรีที่กำลังได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมข้ามชาติ และการเปลี่ยนแปลงประเพณีชาติพันธุ์ไทลื้อ 4 ด้าน ว่ามีระดับความรุนแรงของปัญหามากน้อยเพียงใด แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรี จำนวน 18 ข้อ ได้แก่ ปัญหาการแพร่กระจายวัฒนธรรมตะวันตกจำนวน 6 ข้อ ปัญหาการยอมรับวัฒนธรรมบริโภคนิยม จำนวน 6 ข้อ และปัญหาการยึดถือวัฒนธรรมไร้พรมแดนจำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ

- 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In-depth Interview) จำนวน 1 ฉบับ เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน เพื่อศึกษาเจาะลึกค้นหารายละเอียดรากเหง้าของปัญหาและสภาพบริบททางวัฒนธรรมดนตรีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ ปัญหาสาเหตุการสูญหายวัฒนธรรมดนตรี (การขับลื้อ) สภาพการเปลี่ยนแปลงความเชื่อความนิยมดนตรีจากอดีตสู่ปัจจุบัน และแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ

3) การจัดสนทนากลุ่ม จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในประเด็นเรื่องปัญหาสาเหตุการสูญหายวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการสูญหายทางวัฒนธรรมจากอดีตสู่ปัจจุบัน ผลกระทบที่เกิดจากการเลิกยึดถือประเพณีชาติพันธุ์

ไทลื้อต่างๆ ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีที่เป็นไปได้ (Feasibility study) โดยผู้วิจัยได้เชิญนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการสูญหายของวัฒนธรรมดนตรี เช่น นายกเทศมนตรีและปลัดเทศบาลตำบลที่ให้การสนับสนุนโครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนที่มีความรอบรู้ นักขับลื้อ นักจัดรายการวิทยุ และคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านแม่สาบ ทั้งหมดจำนวน 18 คน หนึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่าน ล้วนเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจและมีประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อเป็นอย่างดี เข้าร่วมสนทนา วิพากษ์ วิเคราะห์ อภิปราย แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยผู้วิจัยจัดส่ง รวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ เรื่องการประเมินสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรีและสภาพการเปลี่ยนแปลงประเพณีชาติพันธุ์ไทลื้อ 4 ด้าน จำนวน 100 ชุด นำมาวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าส่วนเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันและเวลาสัมภาษณ์ พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรับทราบ และชี้แจงประเด็นสาระสำคัญของข้อคำถามให้เข้าใจถูกต้องตรงกันก่อนที่จะดำเนินการสัมภาษณ์จริงในครั้งต่อไป

(2) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์แบบกัลยาณมิตร อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย อธิบายเหตุผลและประโยชน์ของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ ใช้วิธีตะล่อมกล่อมเกล่าในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยสรุปและอธิบายเนื้อหาสาระสำคัญให้มีความครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปัญหาการวิจัยที่กำหนดไว้ ตามหลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Analytic induction) ผสมผสานกับการอ้างอิงผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ แสดงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปต่างๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้อธิบายขยายความจริงของข้อค้นพบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทลื้อ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาของวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเรื่องสภาพสาเหตุของปัญหาทางวัฒนธรรมดนตรี (การขับลื้อ) ที่กำลังจะสูญหายเนื่องจากการครอบงำของวัฒนธรรมข้ามชาติ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณารายด้าน มีด้านที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การยึดถือวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดนทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย 2) การยอมรับวัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย 3) การแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย

1.1 การยึดถือวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดนทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อสูญหาย

เมื่อพิจารณารายข้อ มีหัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ เรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) คนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงวิกฤตทางวัฒนธรรมดนตรี 2) เพลงลูกทุ่งเข้าถึงเยาวชนทุกท้องถิ่นทั่วประเทศ 3) เยาวชนสนใจเรียนดนตรีสากลและจัดตั้งวงดนตรีสตริง 4) คนส่วนใหญ่นิยมชมภาพยนตร์ มากกว่าฟังขับลื้อ

นอกจากนี้ยังพบว่ามียีก 2 หัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากในแนวเดียวกันโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ชุมชนนิยมฟังและร้องเพลงไทยสากลมากกว่าเพลงไทยลือ 2) ขาดการสนับสนุนอาชีพขับลือจากสังคมและองค์กรท้องถิ่น

1.2 การยอมรับวัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทยลือสูญหาย

เมื่อพิจารณารายชื่อหัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ เรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) มีถนนทำให้การเดินทางสะดวกคนต้องการซื้อรถยนต์มากขึ้น 2) มีธนาคารเป็นแหล่งให้กู้เงินทำให้เกษตรกรเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น 3) มีการใช้จ่ายแม่ลงเพิ่มมากขึ้นทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ 4) มีการขายที่ดินเพื่อสร้างรีสอร์ท ทำให้คนไทยลือละทิ้งถิ่นฐาน

นอกจากนี้ยังพบว่ามียีก 2 หัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากในแนวเดียวกันโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) มีวิทยุและโทรทัศน์ทำให้คนเสียเวลานั่งฟังและนั่งดูมากขึ้น 2) มีไฟฟ้าและโทรศัพท์ทำให้มีรายจ่ายไม่จำเป็นเพิ่มมากขึ้น

1.3 การแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้วัฒนธรรมดนตรีไทยลือสูญหาย

เมื่อพิจารณารายชื่อหัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ เรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ชุมชนนิยมจ้างวงดนตรีลูกทุ่งมาแสดงมากกว่าจ้างนักขับลือ 2) รัฐบาลมีนโยบายปฏิรูปวัฒนธรรมไทยให้ทันสมัยคนไทยควรเลียนแบบวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมตะวันตก 3) โรงเรียนมีครูสอนดนตรีสากล แต่ไม่มีครูสอนการขับลือ 4) วัดไทยไม่สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีไทยลือให้ลูกหลานได้

นอกจากนี้ยังพบว่ามียีก 2 หัวข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมากในแนวเดียวกันโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ศาสนาคริสต์ สอนให้คนเลิกนับถือผีบรรพบุรุษ 2) โรงเรียนสอนวิทยาศาสตร์และสอนให้เลิกเชื่อไสยศาสตร์

2. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทยลือเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

2.1 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทยลือ

คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมดนตรี ดังนี้

ลำดับที่ 1 ควรให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนักในความเป็นลือให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การสร้างศิลปะการฟ้อนลือให้ชุมชนบ้านแม่สาบ คิดเป็นร้อยละ 81

ลำดับที่ 2 ควรให้โรงเรียนฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีที่กำลังจะสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไป ด้วยการตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นมาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนหรือการใช้ต้นทุนโบราณเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเก่าแก่ของชุมชนไทยลือ คิดเป็นร้อยละ 72

ลำดับที่ 3 ควรประกาศยกย่องเชิดชูกลุ่มศิลปินนักขับลือ นักดนตรี นักแต่งเพลง ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโอกาสต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 74

ลำดับที่ 4 ควรให้หน่วยราชการสนับสนุนงบประมาณประกวดดนตรีไทยลือเพื่อการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 70

ลำดับที่ 5 ควรจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยลือและวัฒนธรรมดนตรีล้านนาให้แก่เยาวชนและประชาชน คิดเป็นร้อยละ 69

ลำดับที่ 6 ควรใช้สื่อหลากหลายประเภทในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดนตรีไทยลือและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 65

2.2 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว ดังนี้

ลำดับที่ 1 ควรนำเอาจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมไทยลือไปปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่องจริงจังและจริงใจ คิดเป็นร้อยละ 80

ลำดับที่ 2 ควรส่งเสริมให้ประชาชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยลือของกลุ่มไทยลือในจังหวัดลำปาง ลำพูน พะเยา น่าน และแพร่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 78

ลำดับที่ 3 ควรจัดแสดงดนตรีไทลื้อในวันสำคัญ เช่น วันปีใหม่เมือง การแข่งขันจุดบั้งไฟ ประเพณีตานก้องโหลว ประเพณีทอดผ้าป่าและทอดกฐิน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 75

ลำดับที่ 4 ควรมีป้ายอธิบายประวัติของสถานที่ และข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละ 70

ลำดับที่ 5 ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดประกวดวัฒนธรรมดนตรีในเทศกาลสำคัญ เช่น ประกวด ศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่น่าประทับใจแต่ละแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 68

ลำดับที่ 6 ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่แก่สาธารณชน คิดเป็นร้อยละ 62

2.3 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการเพิ่มขีดสมรรถนะของนักดนตรี คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรเพิ่มขีดสมรรถนะนักดนตรี ดังนี้

ลำดับที่ 1 ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนอาชีพนักดนตรีนักร้อง และนักแสดงไทลื้อ คิดเป็นร้อยละ 84

ลำดับที่ 2 ควรส่งเสริมให้มีการตั้งวงดนตรีไทลื้อในสถานศึกษาหรือในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 80

ลำดับที่ 3 ควรขอรับการช่วยเหลือด้านครูผู้สอนการขับลื้อจากกลุ่มไทลื้อจังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 78

ลำดับที่ 4 ควรจัดสถานที่ให้นักดนตรีไทลื้อนักร้องและนักแสดงฟ้อนรำได้ฝึกซ้อม คิดเป็นร้อยละ 76

ลำดับที่ 5 ควรประยุกต์การแสดงดนตรีไทลื้อให้เป็นดนตรีไทลื้อแบบร่วมสมัย คิดเป็นร้อยละ 73

ลำดับที่ 6 ควรจัดเวทีประกวดความสามารถในการสร้างซอมนเครื่องดนตรีไทลื้อ คิดเป็นร้อยละ 71

2.4 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการยกระดับความร่วมมือกันของคนไทลื้อทุกคน คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรยกระดับความร่วมมือกันดังนี้

ลำดับที่ 1 ควรจัดตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ คิดเป็นร้อยละ 90

ลำดับที่ 2 ควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดกติกา และทิศทางการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 87

ลำดับที่ 3 ควรมีการสนับสนุนด้านนโยบายและงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 80

ลำดับที่ 4 ควรส่งเสริมให้คนตาบอดเรียนรู้ดนตรีไทลื้อเพื่อช่วยเหลือตนเอง และทำให้สังคมได้ยอมรับในความสามารถของนักดนตรีตาบอด คิดเป็นร้อยละ 77

ลำดับที่ 5 ควรสนับสนุนการจัดให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ และภาษาต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 75

ลำดับที่ 6 ควรสนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุออกกำลังกายประกอบดนตรีไทลื้อ คิดเป็นร้อยละ 70

การอภิปรายผล

จากประเด็นเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงประเพณีที่มีผลกระทบกับวัฒนธรรมดนตรี โดยอภิปรายแยกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. สาเหตุที่เป็นปัญหาการสูญหายวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ จากการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์วัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลสะเมิงได้ปัจจุบันด้านการขับลื้อที่ร้องในโอกาสและเทศกาลต่างๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดเป็นมรดกต่อเนื่องกันมามากำลังจะสูญหายมีสาเหตุมาจาก 1) การแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก 2) การยอมรับวัฒนธรรมบริโภคนิยม 3) การยึดถือวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน เนื่องจากการยอมรับและยึดถือวัฒนธรรมข้ามชาติ ทั้ง 3 วัฒนธรรมและนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตไทลื้อ โดยละทิ้งวัฒนธรรมที่งดงามของตนเองไป เป็นสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมการขับลื้อกำลังจะสูญหายไปพร้อมกับศิลปิน ช่างขับลื้อและช่างปี โดยจะอภิปรายให้เข้าใจว่า วัฒนธรรมข้ามชาติทั้งสามวัฒนธรรมเป็นสาเหตุที่เป็นปัญหาให้วัฒนธรรมดนตรีสูญหายได้อย่างไรมีรายละเอียดดังนี้คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้ง 3 วัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มบ้าน วัด ราชการ รัฐบาลมีนโยบายปฏิบัติวัฒนธรรมไทยให้ทันสมัย มีวิถีชีวิตทัดเทียมอารยประเทศ การทำตัวให้ชาติตะวันตกเห็นว่าเราเป็นประเทศพัฒนาแล้ว มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือเป็นแหล่ง

อารยธรรม ทำให้มีอำนาจต่อรองและปกป้องประเทศไทยไม่ให้ถูกยึดเป็นเมืองขึ้น จากการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมส่งผลให้กลุ่มคนไทยต้องปรับวิถีชีวิตตามนโยบายรัฐบาล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทัศนคติและประเพณีด้านความเชื่อ ภาษาพูดและประเพณีการแต่งกายก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย

กลุ่มวัดทางพุทธศาสนาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนลื้อถูกลดบทบาทลง รัฐบาลย้ายโรงเรียนออกจากวัด จัดการเรียนการสอนเป็นระบบวิทยาศาสตร์แบบชาติตะวันตก โรงหม้อที่อยู่ในวัดก็ถูกแยกออกไปเป็นโรงพยาบาลที่มีระบบการรักษาพยาบาลแบบแพทย์แผนปัจจุบัน ยาสมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือยาแพทย์แผนโบราณก็ถูกต่อต้าน และถูกสังคมตัดสินว่าเป็นยาอันตรายไม่ได้มาตรฐาน อีกทั้งการแพร่กระจายวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ไทลื้อละทิ้งวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง และรับเอาวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองมาใช้ในชีวิตประจำวัน ความเปลี่ยนแปลงความคิดเชื่อและการกระทำในหมู่คนลื้อมีลักษณะแปลกแยกออกจากสังคมครอบครัว การทำบุญเข้าวัด การบูชาผีบรรพบุรุษ ปัจจุบันพบว่า คนที่ไปทำบุญที่วัดคือ คนรุ่นปู่ย่าตายายซึ่งอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปจะไปวัดมากกว่าคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ที่อยู่ในวัยแรงงาน ต้องมีการะมัดชิดชอบต่อครอบครัว ต้องดิ้นรนหาเงินเพื่อให้คนรุ่นลูก และหลานได้เรียนหนังสือจนจบมหาวิทยาลัย จะได้มีอนาคตดีไม่ต้องมาลำบากตรากตรำในการทำงาน

2. สภาพปัญหาที่ทำให้วัฒนธรรมคนตรืไทลื้อสูญหาย มีสาเหตุมาจากการยึดถือวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน ปัจจุบันในยุคไทยแลนด์ 4.0 การสื่อสารไร้พรมแดน การรับรู้ข่าวสารสามารถรับรู้ได้พร้อมกัน และสามารถแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารเป็นเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลก ทุกวันนี้คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้ถึงวิกฤตทางวัฒนธรรมคนตรืไทลื้อเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีไทลื้อมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป สอดคล้องกับทฤษฎีกบต้ม (The Boiled frog Theory) (Tichy and Sherman, S., 1993, 73) ที่อธิบายว่า กบที่อยู่ในหม้อน้ำที่เย็นจะรู้สึกสบาย เมื่อเราเพิ่มอุณหภูมิให้น้ำร้อนขึ้นเพียงเล็กน้อยกบจะยังรู้สึกสบาย เมื่อเราเพิ่มอุณหภูมิขึ้นอย่างต่อเนื่องจนน้ำอุ่นกบก็ยังรู้สึกอุ่นสบาย ในที่สุดเมื่อน้ำเดือดกบก็จะตายโดยไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกต้ม คนไทลื้อก็เช่นเดียวกัน ยึดถือเพลงสากลและเพลงลูกทุ่งที่เข้าถึงเยาวชนทุกท้องถิ่นทั่วประเทศไทย สนใจเรียนดนตรีสากลและจัดตั้งวงดนตรีสากลมากกว่าเรียนดนตรีไทลื้อ ในที่สุดก็จะตื่นมาพบว่า วัฒนธรรมการขับกล่อมกำลังจะสูญไปพร้อมกับศิลปินช่างขับกล่อมและช่างเป่า หน่วยงานของรัฐในฐานะผู้รับผิดชอบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นยังขาดความตระหนักในหน้าที่ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

จากประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมคนตรืไทลื้อโดยอภิปรายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านการเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมคนตรืไทลื้อ

1.1 ควรให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนัก คุณค่าและความสำคัญของชาติพันธุ์ ไทลื้อ ได้แก่

1.1.1 สร้างความตระหนัก คุณค่าและความสำคัญของชาติพันธุ์ไทลื้อคือ การที่คนรุ่นหลังตระหนักถึงและเห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่บรรพบุรุษไทลื้อได้สร้างขึ้นโดยรูปแบบการตระหนักนั้นจะกระทำพฤติกรรมในเชิงปฏิบัติคือการเฝ้าครุ่นคิดทบทวนหาวิธีการดูแลรักษาวัฒนธรรมคนตรืและการสืบทอดวัฒนธรรมนั้นๆ ไม่ให้สูญหายไป

1.1.2 การฟื้นฟูอนุรักษ์หรือการธำรงรักษาวัฒนธรรมคนตรืเป็นเหมือนเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดการหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมคนตรืของตน ก่อให้เกิดเป็นความรักและความผูกพัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีของไทลื้ออีกด้วย

1.1.3 ความตระหนักในการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริโดยสรุปว่า การอนุรักษ์มรดกของชาติต้องกระทำเพื่อรักษาเกียรติภูมิของชาติและเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในทางศิลปวัฒนธรรม สร้างความตระหนัก ให้คนในชาติได้รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความภูมิใจนำไปสู่ความคิดในการช่วยปกป้องรักษาวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของตนไว้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

1.1.4 โดยมีหลักการหรือข้อควรปฏิบัติในการอนุรักษ์หรือธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมคนตรืที่ชาวไทลื้อซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนไม่มากนัก สามารถที่จะทำได้ทันที ประกอบด้วย การสะสมเครื่องดนตรีไทลื้อ การรวบรวมประวัตินักดนตรีไทลื้อ บทประพันธ์เพลงขับกล่อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโบราณวัตถุ วรรณกรรม คำประพันธ์ ประเพณีศิลปะ ศิลธรรม

และคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมดนตรี และเพื่อถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ

1.1.5 รวมทั้งการสืบสานต่อทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เฉพาะกลุ่มของตนเช่น การเข้าร่วมประเพณีเก่าแก่ที่สืบสานการปฏิบัติสืบทอดกันมาและยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน และการปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีให้เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไป ซึ่งการปรับปรุงนี้คือ การปรับกระบวนการทางวัฒนธรรมดนตรีวิธีขับลื้อให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความสะดวกแก่ผู้สืบทอดหรือผู้ปฏิบัติสืบทอดแต่ไม่ได้หมายความว่า จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นไปทั้งหมด จนเกิดความแตกต่างแปลกแยกจากวัฒนธรรมเก่าโดยสิ้นเชิง

1.2 ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี (การขับลื้อ) ที่กำลังจะสูญหาย ได้แก่

1.2.1 โครงการหรือกิจกรรมงานใดๆ ที่ได้จัดขึ้นจะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

1.2.2 การฟื้นฟูวัฒนธรรมการขับลื้อคือ การฟื้นฟูทุนวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทางสังคมเก่า การสูญเสียจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมของสมาชิกในสังคมเช่น การสูญเสียการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไทลื้อที่ไม่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นการละเลยทอดทิ้งความรักความสามัคคีของหมู่คณะ หรือการที่รัฐบาลไม่ให้ออกสื่อกิจกรรมในการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเหตุให้สังคมขาดพลังร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นสาเหตุสำคัญที่ต้องเรียกหาทุนทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ต่อกัน ความไว้วางใจและช่วยเหลือเกื้อกูล สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่คอยอุ้มชูสมาชิกในชุมชนไทลื้อและคนไทลื้อได้ผลิตซ้ำ และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีตลอดเวลา ทำให้มีชีวิตร่วมกันอย่างราบรื่นรวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพทางสังคมให้เข้มแข็ง

ศักยภาพของคนไทลื้อในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีมีจุดแข็งที่สำคัญ คือ มีทุนความรู้เรื่องระบบนิเวศวิทยาของตนเองอย่างดี ทุนมนุษย์ไทลื้อคือ อุบนิสัยรักหมู่คณะ ขยันอดทนและประหยัด ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรมคือ ความพอเพียง ทุนสติปัญญาด้านดนตรี และทุนเงินตราล้วนเป็นสิ่งจำเป็นในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีทั้งสิ้น เมื่อมีปัจจัยภายนอกมาเสริมเช่น การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง เพื่อตนเอง ย่อมส่งผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงทุนเดิมของไทลื้อให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น และเกิดการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนาจากรากฐานทุนเดิมคือ แหล่งวัฒนธรรมทั้งดงามของบ้านแม่สาบ และการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผลประโยชน์ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วมช่วยในการฟื้นฟู อนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มงาน และเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

1.3 ควรประกาศยกย่องเชิดชูกลุ่มศิลปินลื้อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโอกาสต่างๆ ได้แก่

1.3.1 คำกล่าวทางศาสนาพุทธ ที่เป็นสัจธรรมกล่าวว่า “ทำดี ต้องได้ดี” เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกลงในจิตใจคนไทลื้อมานานหลายร้อยปีแล้ว “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นี่เป็นความจริง อันไม่ตายคือ ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง แม้จะมีคนในสมัยหนึ่งเกิดระแวงว่า ทำไมคนทำชั่วกลับร่ำรวยเร็ว คนทำดีกลับยากจนลง หรือเป็นอยู่ด้วยความยากลำบากก็ตามความจริงก็ยังคงเป็นความจริงว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อยู่ตามเดิมไม่ โยกลอน (เสรีรัตน์ โคตะขุน, 2553)

1.3.2 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแนวคิดเรื่องนี้ว่า “... ในบ้านเมืองของเราทุกคนดีและคนไม่ดี เราไม่อาจทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้หมดแต่เราสามารถเลือกคนดีให้เป็นผู้ปกครองคนไม่ดีได้...” ดังนั้นเมื่อคนดีได้ปกครองหมู่บ้านก็จะเป็นน้ำดีที่คอยขับไล่ความเลวร้ายให้ออกไปจากหมู่บ้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

1.3.3 กลุ่มศิลปินลื้อและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคนดีที่ปิดทองหลังพระ เป็นผู้สร้างคุณประโยชน์ต่อหมู่บ้านแม่สาบ เป็นแบบอย่างคนเดินดินที่มีจิตสำนึกรักและหวงแหนวัฒนธรรมดนตรีและประเพณีของไทลื้อ ความอดทนวิริยะ

อุตสาหกรรมในการทำมาหากินและรักษาวัฒนธรรมดนตรี (การขับลื้อ) การแสดงพื้นบ้าน การสร้างงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ เป็นสิ่งที่ควรจะได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติจากคนไทลื้อ

1.3.4 ในทางปฏิบัติพบว่า คนไทลื้อเป็นคนที่กตัญญูตาผู้บุญคุณท่านและตอบสนองบุญคุณของท่านเหล่านั้น ด้วยการเรียกขานยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไทลื้อด้วยถ้อยคำว่า “พ่อหนาน” บุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นพ่อหนานก็ต้องคอยระวังความคิด และการกระทำให้เป็นปกติ ต้องรักษาความดีจลือรักษาความดี ต้องหมั่นกระทำความดีให้มากขึ้นทุกวัน มิฉะนั้นความไม่ดีย่อมเข้ามาแทนที่ จะเห็นได้ว่า การประกาศเชิดชูเกียรติศิลปินไทลื้อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโอกาสต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่กระทำได้ง่ายและไม่ลำบากใจ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้แก่รุ่นหลังได้เชื่อมั่นได้ว่า “การทำดีต้องได้ดี” และคนดีที่ทำดีย่อมเป็นที่รักของคนและเทวดา

2. ด้านการรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 รักษาและปฏิบัติใช้ประเพณีไทลื้อในชีวิตประจำวันให้เป็นตัวอย่างที่จับต้องได้ ได้แก่

2.1.1 ประเพณีไทลื้อในชีวิตประจำวันหรือประเพณีในอุดมคติของไทลื้อ จะสะท้อนให้เห็นความเป็นอารยชน คือ หมั่นคนที่ดีอยู่แล้ว ผักผ่อนแล้ว ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบอยู่เป็นปกติวิสัย มีรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง ไม่เบียดเบียนธรรมชาติและชีวิตผู้อื่น ใช้ชีวิตเพื่อทำหน้าที่มนุษย์ที่มีจิตใจสูง มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปกรรม ร่วมใจกันปลูกฝังส่งเสริม พัฒนาสังคมไทลื้อ ให้เป็นสังคมที่มีความสงบสุข ความรัก ความสามัคคี ประหยัด เอื้ออาทร บนพื้นฐานค่านิยมคนไทลื้อไม่ทิ้งกัน เป็นสังคมที่มีประเพณีอันงดงาม ถ้าทำให้มาตุ มาพิสูจนความจริง

2.1.2 ประเพณีและวิถีชีวิตของไทลื้อดังกล่าวมาแล้วข้างต้น มีความเป็นอุดมคติยากที่จะรับรู้และสัมผัสจับต้องได้จริง เป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในความคิดเชื่อของคนไทลื้อและเป็นสิ่งที่เห็นได้จริงในเวลาที่คุณไทลื้อพูดและทำกิจวัตรประจำวัน คนหลายคนรู้สึกได้ว่าชาวไทลื้อเป็นอารยชนสอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้น แต่คนบางกลุ่มอาจมองว่าไทลื้อยังมีความเป็นอารยอยู่บ้างแต่ยังไม่สมบูรณ์นัก บางกลุ่มมีความคิดว่าวัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของไทลื้อได้สูญหายไปแล้ว

2.1.3 การรักษาประเพณีไทลื้อในชีวิตประจำวันให้เป็นตัวอย่างที่จับต้องได้ จึงนิยมแสดงออกทางพฤติกรรมอันเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นบางอย่างเช่น การแต่งกายที่สวยงาม การพูดหรือการขับลื้อ การแสดงศิลปะดนตรีขับร้องและฟ้อนลื้อ การทอผ้าที่มีลวดลายวิจิตรบรรจง การทำนาปลอดสารพิษ การทำสวนสตรอว์เบอร์รีคุณภาพดีที่สุด และการต้อนรับที่เปี่ยมด้วยไมตรีจิต เป็นต้น

2.1.4 การรักษาประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์และความสำคัญกับประเพณีไทลื้อในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อกันโดยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางกิจกรรม การปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้

2.1.5 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี จึงมีความเชื่อมโยงกับเรื่องการสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพตัวตนของคนไทลื้อ และสภาพพื้นที่ภูมิทัศน์อันงดงามของแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่สาบ เช่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณี คนไทลื้อมีอัตลักษณ์ไม่ตรี และแสดงออกซึ่งไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจและอยากกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) ด้านการจัดการท่องเที่ยว การมีเส้นทางจักรยาน “ปั่นกินลมชมวิถีชีวิตชุมชน” ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีความปลอดภัยและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อชุมชน ด้านจัดการสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีความสะดวกในการเดินทาง ด้านการให้บริการ ร้านค้าและสินค้ามีการให้บริการที่ดี กิริยาสุภาพอ่อนน้อมและมีอัตลักษณ์ที่ดี และด้านบุคลากรให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจและใส่ใจนักท่องเที่ยว

2.2 ควรส่งเสริมให้มีโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ ได้แก่

2.2.1 แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อที่เหมาะสม อาจมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามสภาพบริบทและกาลเวลา อย่างไรก็ตามควรมีการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่นและวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ไทลื้อโดยนักวิจัยชุมชนอย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ดำเนินการวิจัยโดยชุมชนจะเป็นฐานความรู้

ที่ละเอียดและลึกซึ้ง อีกทั้งยังเป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์มากที่สุด เนื่องจากชุมชนจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยโดยตรง ชุมชนเป็นผู้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันผลการวิจัยและร่วมมือกันพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.2.2 ปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านแม่สาบมีนักวิจัยชุมชนที่มีศักยภาพจำนวนมาก เป็นปราชญ์ชาวบ้าน คือ บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันจนประสบความสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าในอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์สั่งสมทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับมีศรัทธามั่นคง มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดริเริ่ม วิเคราะห์ปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เช่น กลุ่มหอมสมุนไพรร ได้แก่ นายอินรบ พุทธิโส เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านยาสมุนไพรและไสยศาสตร์ นายปันคำ สารูเม เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านโรคกระดูกและเส้นเอ็น โดยใช้วิธีการรักษา คือ “การย่ำขาง” (การใช้เท้าแตะยาสมุนไพรแล้วเหยียบบนแผ่นเหล็กที่ร้อนก่อนนำไปเหยียบแขนและขาของมนุษย์) กลุ่มช่างไม้ ได้แก่ นายปัน กาดะโล นายแสน สารูเม เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตุ๊กษยามในการปลูกบ้านเป็นเจ้าพิธีในการยกเสาเอก การออกแบบ ก่อสร้างบ้าน วัดและโรงเรียน เป็นต้น

2.2.3 เทศบาลตำบลสะเมิงควรส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมเชิงรุก โดยการจัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาประจำหมู่บ้านของแต่ละชาติพันธุ์ในแต่ละอำเภอหรือจังหวัด” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการจัดการความรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวิถีชีวิต ประเพณี ทั้งในอดีตและร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ เจาะลึกและบูรณาการประวัติความเป็นมาของพื้นที่ต่าง ๆ ให้กลายเป็น “ผืนนาวัฒนธรรมชาติพันธุ์ล้านนา” ที่มีความหลากหลายแต่เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้เจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยและพัฒนา อันเป็น “จุดเริ่มต้น” ของการฟื้นฟูผสมผสานการพัฒนา โดยเฉพาะควรส่งเสริมให้มีโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อในระดับจังหวัดใกล้เคียง เช่น ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา เชียงราย เป็นต้น

3. ด้านการเพิ่มขีดสมรรถนะของนักดนตรี นักร้องและนักแสดง

3.1 ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนอาชีพนักดนตรีไทลื้อ

ปัจจุบันนักดนตรีไทลื้อที่ยังมีชีวิตอยู่ มีจำนวน 7 คน เป็นเพศชาย 4 คน เป็นเพศหญิง 3 คน มีอายุระหว่าง 57-85 ปี ประกอบอาชีพทำนา 3 คน ไม่มีอาชีพ 4 คน (มีรายได้จากเงินสวัสดิการผู้สูงอายุ เดือนละ 600-800 บาท และมีลูกหลานช่วยดูแลยามเจ็บป่วย) จากการสำรวจสอบถามความคิดเห็นของนักดนตรีทั้ง 7 คน ทุกคนแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า อาชีพนักดนตรีไทลื้อไม่สามารถสร้างรายได้ที่พอเพียงในการเลี้ยงตัวเอง จำเป็นต้องหางานอื่นทำแทน อีกทั้งโอกาสที่จะได้แสดงการขับลื้อมีน้อยมาก ในรอบ 1 ปีมีโอกาสแสดงการขับลื้อไม่เกิน 4 ครั้งต่อปี ได้ค่าแรงครั้งละ 400-500 บาท หรือบางครั้งก็เป็นการช่วยโดยไม่มีค่าตอบแทน

เป้าหมายของการจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนอาชีพนักดนตรีไทลื้อ เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักดนตรีให้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้นักดนตรีได้มีโอกาสแสดงความรู้ ความสามารถเป็นครูอาจารย์ช่วยถ่ายทอดเทคนิควิธีการขับลื้อให้คนรุ่นใหม่ กองทุนนี้จะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรจากภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยาที่ประกาศพันธกิจสำคัญ คือ การโอบอุ้มหรือสืบชะตาศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือสนับสนุนชาวไทลื้อทั่วโลก เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ ซึ่งในปี พ.ศ.2562 สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย เสนอให้ความช่วยเหลือในการจัดงาน “สืบสานตำนานไทลื้ออำเภอสะเมิง” โดยสนับสนุนเงินงบประมาณ 350,000 บาทให้อำเภอสะเมิงเป็นเจ้าภาพจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อ ร่วมกับงานเทศกาลสตรอว์เบอร์รี่ของอำเภอสะเมิงในเดือนกุมภาพันธ์ 2562

3.2 ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวงดนตรีไทลื้อ

การรวมกลุ่มนักดนตรีไทลื้อแล้วจัดตั้งเป็นวงดนตรีเป็นสิ่งที่ดีเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและเข้มแข็งในการทำงานฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวงดนตรีไทลื้อเป็นการเพิ่มขีดสมรรถนะของนักดนตรี นักร้องและนักแสดงไทลื้อได้อีกทางหนึ่งด้วย

ในอดีตมีการสอนบรรเลงดนตรีโดยใช้เพลงล้านนา นำโดยหัวหน้าวงดนตรี คือ อาจารย์สุชาติ กันชัย เป็นผู้สอนให้เด็กนักเรียนในหมู่บ้านแม่สาบเล่นเครื่องดนตรีประเภท ซึ่ง ซอ สะล้อ และขลุ่ย จัดตั้งวงดนตรีชื่อ “เอื้องน้อยล้านนา” นำไปแสดงในงานต่างๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานวันเด็ก งานประกวดนางสาวเชียงใหม่ที่เวทีประตู่ท่าแพ งานแข่งขันดนตรีพื้นเมือง จนเกิดความนิยมดนตรีของล้านนาและชื่อเสียงของเด็กไทลื้อบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงได้เป็นที่รู้จักกันดีในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง นักดนตรีนักเรียนจากวงดนตรีเอื้องน้อยล้านนา ได้รับทุนการศึกษาให้เรียนต่อในระดับปริญญาตรีและหลายคนกลับมาเป็นครูสอนดนตรีที่โรงเรียนในอำเภอสะเมิง

ในปี พ.ศ.2519 มีการฟ้อนลื้อที่คิดประดิษฐ์ทำขึ้นมาใหม่เช่น ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนประทีป ฟ้อนได้อ่างขาง และฟ้อนลื้อ โดยรองศาสตราจารย์ ดิเรกชัย มหัทธสนัน จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการฟ้อนลื้อให้เด็กนักเรียนและกลุ่มแม่บ้านที่สนใจฟ้อนรำ ปัจจุบันยังมีการถ่ายทอดให้นักเรียนในโรงเรียนสะเมิงพิทยาคม และกลุ่มฟ้อนรำบ้านแม่สาบได้รับเชิญให้ออกไปร่วมแสดงการฟ้อนลื้อในงานสืบสานตำนานไทลื้อที่จังหวัดพะเยาทุกปีต่อเนื่องกันมากกว่า 7 ปีแล้ว

ทั้งสองตัวอย่างที่ยกมาอภิปรายในที่นี้ เป็นการยืนยันคำตอบที่ว่า มีเหตุผลที่สมควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวงดนตรี เป็นการฟื้นฟูชีวิตวงดนตรีเอื้องน้อย (จากรุ่นละอ่อนมาเป็นรุ่นคนเฒ่า) ให้กลับมาสร้างความบันเทิงให้ผู้ชมได้เกิดความประทับใจอีกครั้ง เพราะว่าในอดีตวงดนตรีเอื้องน้อย (วัยรุ่น) สามารถแสดงให้เห็นการพัฒนาที่รุ่งโรจน์ ปัจจุบันนี้วงดนตรี “เอื้องเผ่าล้านปี” ที่กำลังจะรวมตัวกัน ขยันฝึกซ้อมทุกวันในช่วงตอนเย็นที่วัดแม่สาบใต้โดยอาจารย์อุดมศักดิ์ สิมะวงษ์ และอาจารย์กิตติพิชญ์ สารูเม เป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมดนตรีไทลื้อ เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะออกแสดงในงานสืบสานตำนานไทลื้อที่สะเมิง ร่วมกับงานเทศกาลสตรอว์เบอร์รี่ของดีอำเภอสะเมิงในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2562

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ควรจัดตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ โดยกลุ่มคณะกรรมการจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง สามัคคีกัน ทั้งนี้ต้องพยายามชักชวนไทลื้อทุกคนที่สนใจมาร่วมโดยไม่เน้นเพศและวัย คือ ไม่จำกัดอายุของผู้เข้าร่วมกลุ่มสนใจตลอดจนจะต้องมีการประสานงานพูดคุยปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหากันอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการฟื้นฟูได้จัดให้มีกิจกรรม “ฟื้นฟูสมองไทลื้อ” ด้วยการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเดือนละ 1 ครั้ง เป็นการสานต่อพลัง ความคิดริเริ่ม คิดบวก และพูดอย่างสร้างสรรค์ให้กำลังใจต่อกัน เน้นเตือนเรื่องการทำให้เสียสละให้ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อและรู้วิธีรักษาประเพณี พิธีกรรมให้ดำรงอยู่คู่กับชุมชนไม่สูญหาย มีการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมด้านการฟ้อนตั้งแต่ระดับครอบครัว (บ้าน) กลุ่มแม่บ้านในชุมชน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด รวมถึงวัด และโรงเรียนที่อยู่ในสังกัด

เอกสารอ้างอิง

- เจีย แยน จอง. (2498). สถาบันศึกษาไทลื้อเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ.
- ชาญชัย จีรวรรณกิจ. (2529). การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะในภาคเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทศบาลตำบลสะเมิงใต้. (2560). *ฐานข้อมูลงานทะเบียน*. อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่.
- บำรุง บุญปัญญา. (2550). *ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *สังขรณ์แห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนา
อย่างยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).
- เสรีรัตน์ โคตะขุน. (2553). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตของพ่อใหญ่ครูเสโคตะขุน พระพุทธเจ้า 10 ชาติ*. สืบค้นจาก www.sereerat2010.blogspot.com
- Tichy, N.M. and Sherman, S. (1993). *Control your Destiny or Someone Else Will*. NewYork: Doubleday.